

Konsten att analysera en känsla

Mia Eriksson

Texten ingår i:

Marta Kolankiewicz (red.), Mia Liinason (red.)
och Maja Sager (red.)

Genusvetenskapliga forskningsmetoder

sid. 429-443

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.260.c641>

Webbversionen av verket publiceras öppet tillgänglig under licens **CC BY-NC-ND 4.0**

Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.sv>

Enligt licensen får du kopiera och distribuera materialet. Du måste ge författarna ett korrekt erkännande och ange om bearbetningar är gjorda. Du får inte använda materialet för kommersiella ändamål. Om du remixar, transformerar, eller bygger vidare på materialet, får du inte distribuera det modifierade materialet.

© Nordic Academic Press och författarna 2024

ISBN 978-91-89361-81-2

e-ISBN 978-91-8104-112-5

Redaktörer: Marta Kolankiewicz, Mia Liinason och Maja Sager

Adress: Lunds universitet, Genusvetenskapliga institutionen, Box 117, 221 00 Lund

Konsten att analysera en känsla

Mia Eriksson

Feminister har övertygande argumenterat för att forskarens kropp, erfarenhet och sammanhang inte bara påverkar forskningsprojektets resultat, utan också är helt grundläggande för de frågor som ställs, analyser som görs och slutsatser som skrivs fram (Haraway 1988; Collins 1986; Mulinari & Sandell 1999). Men hur forskar man egentligen med och utifrån sin egen kropp? Ett sätt att införliva kroppen är att undersöka de känslor som uppstår under processen, en metod som jag kallar affektiv dekonstruktion (Eriksson 2016: 61). Känslor känns i kroppen, men varför en känsla uppstår och hur den upplevs säger också något om den sociala kontext forskaren befinner sig i. Genom att utforska känslorna närmar vi oss relationen mellan kropp och samhälle. Det här kapitlet handlar om hur vi kan ta vara på våra känslor när vi forskar, hur vi kan göra dem till en del av processen och införliva dem i analysen. Framför allt handlar det om hur vi kan använda de känslor som uppstår i mötet med ett empiriskt material. Kapitlet fokuserar på textanalyser och utgår från kulturvetenskaplig teori, men metoden lämpar sig även väl för att analysera de känslor som uppstår i till exempel en intervjusituation.

Vad är en känsla?

Det här avsnittet lokaliserar känslobegreppet i ett teoretiskt sammanhang. Genom att få en teoretisk förståelse för vad vi talar om när vi talar om känslor kan vi bättre förstå hur vi kan få syn på, ta vara på och använda känslor i forskningen. Avsnittet visar att det finns olika

ingångar, olika sätt att förstå känslor, inom den feministiska forskningen. Sedan mitten av 1990-talet har känslor kommit att utgöra ett allt större fält inom de humanistiska vetenskaperna (Clough 2008: 1). Det ökande intresset för känslorforskning kallas ibland för den affektiva vändningen eftersom det innefattar en kritik av poststrukturalismens fokus på språk, diskurser och dekonstruktion, samt en vändning mot det materiella och kroppsliga, till vilket man räknar affekter och känslor (Clough 2008: 1). Den affektiva vändningen slog igenom i Sverige i början av 2000-talet (Bränström Öhman, Jönsson & Svensson 2011: 9–10).

Som feministiska forskare vill vi gärna synliggöra sociala orättvisor och ojämlika maktrelationer, förändra något, förbättra världen. Vår empiri och våra analyser framkallar därför ofta känslor: ilska, sorg, uppgivenhet, upprymdhet och så vidare. Liksom många andra feministiska litteraturvetare som skriver i svallvågorna av den affektiva vändningen menar Annelie Bränström Öhman (2008: 16) att sådana känslor bör införlivas i själva forskningen – inte som bekännelser av ett psykologiskt tillstånd, utan som argument för att något inte står rätt till, att omvärlden skaver, att orättvisor ligger och bultar som dåligt dolda ärr precis under ytan. Känslan blir då ett sätt att utforska sin omgivning.

Känslor definieras ofta som förnuftets motsats: huvud/hjärta, tanke/känsla (Bränström Öhman 2008). Feminister har länge ifrågasatt denna uppdelning. Dels har man kritiserat uppvärderingen av förnuftet (och dess ställning som en förment maskulin egenskap) och nedvärderingen av känslor (vilka har kopplats ihop med det kvinnliga och irrationella), dels har man ifrågasatt uppdelningen som sådan och menat att den grundar sig i en patriarkal och kolonial ordning där endast den vite västerländske mannen antas kunna producera rationell och sann kunskap (Bordo 1986; Harding 1991; Trinh 1987). Alla ”de andra” antas vara alldeles för styrda av kroppar och känslor. Uppdelningen mellan förnuft och känsla, på vilken den västerländska vetenskapen vilar, bör istället förstås som en fiktion som möjliggör och upprätthåller negligerandet av kunskaper och metoder för kunskapsproduktion som inte ryms inom den etablerade vetenskapens

snäva fälla (Haraway 1992). Känslor bör alltså inte förstås som motsatsen till tanke, eller motsatsen till kunskap, utan som i sig en källa till kunskap.

Inom de humanistiska vetenskaperna talar man ofta om både affekter och känslor. Ibland används orden synonymt men ofta förstår man dem som två olika, om än nära besläktade, fenomen. Denna uppdelning är framför allt teoretisk, i vardagen talar vi generellt om känslor, oavsett vilket av dessa begrepp vi syftar på. Jag kommer i det här kapitlet använda begreppet känsla, men också, i viss mån, affekt, eftersom det sistnämnda intar en framträdande plats inom feministisk kulturvetenskap. Men innan jag går in på den teoretiska beskrivningen av dessa begrepp vill jag illustrera med ett exempel från min egen forskning.

Mitt avhandlingsarbete handlade om Anders Behring Breivik och terrordådet i Norge den 22 juli 2011. Under några timmar den dagen mördade Breivik 77 personer, först med en hemmagjord bomb utanför regeringsbyggnaden i Oslo, sedan genom att skjuta ungdomar som deltog i det norska arbetarpartiets ungdomsläger på Utøya. Min avhandling behandlade den mediala och populärvetenskapliga bilden av Breivik, vilket innebar att jag läste en stor mängd tidningsartiklar och böcker som på olika sätt försökte förstå och förklara terrordådet. Det var minst sagt en känslomässig resa. En bit in i forskningsprocessen, när jag höll på att läsa en av dessa böcker, drabbades jag av en envis och obegriplig ångest: oro, sömnlöshet, nedstämdhet, magont och darrningar. Den liknade inte sorgen och ilskan över det meningslösa dödandet jag känt i början, utan var något annat, men jag kunde inte begripa vad. Det var klart att det var jobbigt att hela tiden läsa och skriva om Breivik och det fruktansvärda han gjort, men den här ångesten tycktes röra mig, inte honom. Efter några månader började jag försiktigt försöka skriva om den och nysta i var den kom ifrån. Jag insåg med viss smärta och motvillighet att den grundade sig i en rädsla att likna Breivik. I alla texter jag läst beskrevs han som avvikande och konstig. Skribenterna målade upp en bild av en sexuellt ambivalent, genusöverskridande, introvert, socialt inkompetent ensamvarg som drogs till dataspel, fantasy och konspirationsteorier.

Egentligen är det mesta jag räknat upp här varken avvikande eller konstigt, men det blev avvikande och konstigt genom att så grundligt utforskas som bakomliggande orsaker till Breiviks terrordåd. Till och med den ångest Breiviks mamma kände inför en graviditet hon helst velat avbryta formulerades som en potentiell förklaring. Texterna jag läste var välskrivna och övertygande. Trots att jag egentligen visste att dessa egenskaper och intressen inte var konstiga, kände jag mig mer och mer olustig.

Jag tyckte mig se vissa likheter mellan mig och Breivik och slutade helt plötsligt lita på mig själv. Tänk om min bild av mig själv och av verkligheten var precis lika skev som Breiviks. Tänk om jag också bara skrev en massa rappakalja, byggde låtsasvärldar, bakom ryggen var ensam och hånad. När jag väl förstod att ångesten gällde denna likhet och det obehag den väckte kunde jag börja beskriva och försöka förklara den för mig själv. Den gick från att vara en obegriplig kroppslig upplevelse – vad forskarna kallar affekt – till att bli en igenkännbar känsla som kunde beskrivas och begripas av mig själv och av andra runtomkring. Det var en känsla av skam, tvivel och maktlöshet. Avgörande för denna process – övergången från obegriplig ångest till igenkännbar känsla – var tillgången till teoretiska begrepp och perspektiv som kunde fånga in och sätta ord på min upplevelse, en yttre uppmuntran från mina handledare att ta min upplevelse på allvar samt en inre drivkraft att reflektera, tänka kritiskt och söka förståelse.

Mitt intresse för känslor i forskningen kretsar kring denna övergång från obegriplighet till begriplighet, annorlunda uttryckt för relationen mellan affekt och känsla. Men som jag kommer att visa nedan är uppdelningen dem emellan långt ifrån vattentät. Innan jag går in på varför, och på hur vi kan förstå affekt och känsla som sammanvävda kroppsliga och språkliga fenomen, ger jag en kort teoretisk beskrivning av begreppen.

Affekt

Affekter syftar på den omedelbara kroppsliga reaktionen på en händelse, till exempel skratt, gråt, rodnad, ångest, panik och så vidare. Inspirerade av filosoferna Baruch Spinoza, Brian Massumi och Gilles Deleuze betecknar feministiska teoretiker kroppsliga intensiteter och upplevelser som går utöver det språkliga och diskursiva som affekter (Woodward 2009: 24–25). Med detta menas för det första att affekter är omedelbara och fysiska: det händer något i, och med, kroppen som vi inte har kontroll över. Affekten tar oss så att säga i besittning. För det andra innebär det att affekter befinner sig utanför den sociala kontroll som språk och diskurser anses utöva. Diskurs kan i det här sammanhanget förstås som det som reglerar ”vad som kan vetas, sägas och göras i en given situation. Diskurser möjliggör och reglerar både talet och görandet; för att det som sägs och det som görs ska vara begripligt måste det äga rum inom en diskurs som ger det mening” (Eriksson 2016: 25). Genom att befinna sig utanför språk och diskurser – ibland talar man om affekter som fördiskursiva – uppfattas de som oreglerade, det vill säga oförstörda och opåverkade av regler och normer rörande till exempel kön (”det är omanligt att gråta”), sociala konventioner (”det är inte okej att skratta åt någon annans olycka”) och moral (”stolthet går före fall”). Av den anledningen uppfattas de också som subversiva, som en sorts uppror mot förtryckande normer och konventioner, och som transformativa, som att de kastar in individen i något nytt, förändrar hen i grunden (Hemmings 2005: 549; Åhäll 2021: 257–258).

Känsla

Känslor handlar om hur något känns för individen och om vad som är möjligt, eller omöjligt, att känna i ett visst samhälle vid en viss tidpunkt. Känslor är därmed samtidigt subjektiva och sociala. Vi har ord för våra känslor, vi vet vad de betyder, de går att beskriva och känna igen av andra. Idéhistorikern Karin Johannisson (2009: 13) talar om känslostrukturer: ”På både individuell och kollektiv nivå

ingår känslorna i kulturella sammanhang. Olika tider accepterar, eller förskjuter, olika känslor och olika uttryck för känslor. Känslorna formar sig också i de mönster som samtidigt bekräftar.” Sociala och kulturella normer och regler kan alltså göra det möjligt, eller omöjligt, att känna en viss känsla samt påverka hur själva känslan upplevs och uppvisas. Till skillnad från affekter förstås känslor som sociala och kulturella konstruktioner snarare än som omedelbara kroppsliga reaktioner. Ett vanligt synsätt är också att känslor är mer psykologiska och medvetna än affekter; vi kan resonera om våra känslor, lägga band på oss, rycka upp oss och så vidare (Cvetkovich 2012: 4). Detta hänger samman med synen på känslor som sociala konstruktioner; våra kognitiva processer – vårt sätt att tänka och förhålla oss till oss själva och andra – påverkas och formas av vår sociala omgivning på ett sätt som fysiska reaktioner inte antas göra.

En mer komplex bild

Affekter och känslor särskiljs med hänvisning till var de uppstår och är lokaliserade. Affekter ses som omedelbara kroppsliga reaktioner medan känslor uppfattas som sociala och kulturella konstruktioner och kognitiva upplevelser. Litteraturvetaren och genusforskaren Ann Cvetkovich (2012: 4) vänder sig mot denna uppdelning och påpekar att såväl affekter som känslor inbegriper det sinnliga och det kroppsliga. När hon använder begreppet känsla syftar hon därför på hela kroppen – bestående av både det fysiska och det kognitiva. I den här förståelsen utmanas den binära uppdelningen mellan kropp och tanke: känslor går inte att lokalisera till vare sig det ena eller andra, utan tar plats i såväl kropp som sinne.

På ett liknande sätt argumenterar den feministiska teoretikern Clare Hemmings (2005: 551; se också Åhäll 2021: 257–258) för att många affekter förstärker snarare än utmanar den sociala ordningen. I min avhandling argumenterar jag för detta synsätt. Den ångest som uppstod i mötet med texterna om Breivik var långt ifrån subversiv; den utmanade vare sig mig själv eller min sociala omgivning. Tvärtom grundade den sig i en rädsla för att avvika och den lade sig så fort

denna upplevda avvikelse kunde avfärdas – ångesten försvann när jag rättade in mig i ledet igen och tog avstånd från identifikationen med Breivik (jfr Ahmed 2004: 106–107). Affekter syftar till hur kroppen påverkas av sin omgivning och hur kroppen i sin tur påverkar andra kroppar, men denna relationella upplevelse är inte opåverkad av sociala och kulturella normer och konventioner, liksom känslans psykologiska och språkliga dimension inte är opåverkad av hur den förnimms i kroppen. Litteraturvetaren Kathleen Woodward (2009: 25) föreslår att affekt och känsla befinner sig i en dialektisk, och ofta odelbar, relation med varandra. Känslor är enligt henne berättelser om affekter: känslan är begripliggörandet och införlivandet i psyket av den affektiva upplevelsen.

Att införliva känslor i forskningen handlar alltså om att erkänna och begripliggöra såväl de omedelbara kroppsliga reaktionerna som det sociala och kulturella sammanhang i vilket de uppstår. Det gäller att lyfta känslan från det personliga till ett socialt och teoretiskt plan och försöka förstå varför den uppstår just här och nu. Då krävs det att gränsen mellan kropp och språk och mellan det personliga och det politiska helt eller delvis suddas ut. Jag kommer nedan att gå igenom hur detta kan åstadkommas rent praktiskt genom en metod jag kallar affektiv dekonstruktion, men först kommer jag att ta upp några exempel från andras forskning om och utifrån känslor.

Forskning om känslor

Det finns många sätt att analysera känslor inom kulturvetenskapen. Alla metoder inbegriper inte en analys av de egna känslorna, utan de kan istället fokusera på att analysera hur till exempel en viss känsla upplevs och konstrueras i ett visst sammanhang. I *Melankoliska rum* undersöker Johannisson (2009) hur melankolin uttryckts, upplevts, beskrivits och behandlats från 1600-talet och framåt för att därigenom få syn på hur man under olika tidsperioder såg på sjukdom, hälsa och kreativitet och vad detta kan säga oss om hur vi förstår och förhåller oss till melankolin idag. Hon menar att ett känslotillstånd som melankoli har en historia, att den tillskrivs olika innebörder

under skilda tidsepoker och att den därför också upplevs på olika sätt av individen.

[S]kapar varje samtid en egen känslorepertoar? Vad driver i så fall förskjutningen? Och ändras inte bara *uttrycken* för känslor, utan också deras *innehåll*? Var 1600-talets melankoli (levd genom barockens mörka gudomligt styrda universum) en annan än 1800-talets (levd genom en upplyst sekulariserad värld) eller än nuets depression? (Johannisson 2009: 13, kursiv i orig.)

För att besvara dessa frågor undersöker Johannisson skönlitteratur, dagböcker, memoarer, brev, läkarrapporter och journalanteckningar, medicinska fallberättelser, obduktionsrapporter och bilder utifrån en teoretisk förståelse av känslor som sociala och normativa, det vill säga utifrån uppfattningen att den individuella känsloupplevelsen formas av sociala strukturer och normsystem. Men, frågar sig Johannisson (2006: 16): ”vad *kan* vi veta om en annan tids känslor?” Genom att leta efter hur ett känslotillstånd beskrivs, bemöts och ges mening menar hon att det går att lära sig något om den sociala kontexten och om känslans roll i denna kontext. Men det är inte tillräckligt att enbart se till beskrivningarna, för att kunna analysera dem måste de placeras jämte teoretiska begrepp och forskning om den historiska epoken.

En annan ingång är autoetnografien, där man använder sig själv och sina erfarenheter som utgångspunkt för en etnografisk studie. Cvetkovich gör detta i *Depression: A Public Feeling* (2012) då hon utifrån egna erfarenheter undersöker depression som ett socialt och kulturellt, snarare än ett personligt och psykologiskt fenomen. Som empiriskt material har hon sina dagböcker, skrivna under tiden hon jobbade med sin avhandling och som hon återger i sin helhet i boken. Dessa följs av en essäistisk reflektion där hon med hjälp av annan forskning och teori förbinder den individuella depressionen med sociala strukturer såsom rasism och kapitalism samt till akademins stress och osäkerhet, och vänder sig till konsten, hantverket och det spirituella för att närma sig andra, möjliga sätt att leva i samtiden. Metoden utgörs alltså av, i ett första steg, det vardagliga dagboksskri-

vandet, där de subjektiva känsloupplevelserna samlas upp, och i ett andra steg den teoretiska reflektionen över dessa och lokaliseringen av dem i en historisk, social och politisk kontext.

Centralt för den kulturvetenskapliga förståelsen av känslor är att de uppstår i mötet med någonting utanför en själv, en annan människa, en plats, ett konstverk eller en diskurs. Kulturteoretikern Sara Ahmed tar fasta på detta i *The Cultural Politics of Emotion* (2004):

För Ahmed är känslor inget som finns inuti oss, inget vi innehar. De är inget som vare sig ett enskilt subjekt, ett kollektiv eller andra objekt besitter. Känslor ska istället förstås som det som formar såväl individuella som kollektiva kroppar. Ahmed tänker sig att kontakt ger upphov till känslor – och det omvända – att känslor ger upphov till kontakt (Bränström Öhman, Jönsson & Svensson 2011: 14).

Ahmed beskriver känslor som klibbiga. De cirkulerar i samhället och fastnar vid vissa kroppar. Som exempel tar hon USA efter terrorrattacken den 11 september 2001, och pekar på hur rädslan, där och då, klibbade fast vid muslimska kroppar. Muslimen blev någon att vara rädd för. Men Ahmed visar också hur rädslan för repressalier och hatbrott slog rot i muslimska amerikaner och begränsade deras rörelser i det offentliga rummet. Ahmeds teori om känslor har haft stort inflytande inom den kultur- och genusvetenskapliga känslorforskningen. Hon placerar tydligt känslorna i det sociala sammanhang där de uppkommer snarare än hos den enskilda individen och visar hur känslor formar och påverkar oss, får oss att känna oss hemmahörande eller främmande, trygga eller rädda. Ahmeds metod är svårare att ringa in än Johannissonss och Cvetkovichs. Snarare än en analys av ett empiriskt material för Ahmed en teoretisk diskussion om känslors roll i samtida kulturella och politiska debatter och skeenden. Exempelvis visar hon hur politiska diskurser om migration är genomsyrade av implicita och explicita känslouttryck som formar kollektiva föreställningar om ”migranten” och reproducerar gemenskaper där känslan av tillhörighet blir central.

Detta är några få av många exempel på kulturvetenskaplig och feministisk forskning om känslor. Nämnade böcker exemplifierar tre centrala ingångar till känslorforskningen: den idéhistoriska, den auto-etnografiska och den kulturteoretiska. I det följande ska jag diskutera den ingång jag själv använde under arbetet med min avhandling, en som lånar lite från alla dessa tre.

Affektiv dekonstruktion – metodologiska implikationer

Den affektiva dekonstruktionen kan användas både för att analysera känslor hos andra och hos en själv, men jag kommer här framför allt att fokusera på hur man analyserar känslor hos sig själv. Särskilt fokus läggs på de känslor som uppstår i en forskningssituation och på hur dessa kan tas vara på och införlivas i det empiriska materialet. Liksom den teoretiska diskussionen om affekt och känsla söker den affektiva dekonstruktionen bygga en bro mellan det kroppsliga och det språkliga, det personliga och det sociala, det kulturella och politiska. Därför kombinerar den två till synes oförenliga begrepp: affekt, som har att göra med det materiella och kroppsliga, och dekonstruktion, en poststrukturalistisk metod med fokus på språk och diskurser.

Dekonstruktion är ett diskursanalytiskt verktyg som utvecklades av den poststrukturalistiske filosofen Jacques Derrida. Genom att dekonstruera ett fenomen – det vill säga plocka isär, blottlägga och sätta ihop på nytt – exponeras vedertagna kunskapers och förhärskande sanningars relation till makten och politiken. Metoden går ut på att ”dekonstruera de strukturer som utgör vår ’naturliga’ omvärld; man försöker hela tiden visa att den givna organiseringen av världen är ett resultat av politiska processer med sociala konsekvenser” (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 56). Rent konkret utförs dekonstruktionen ofta genom närläsning av texter och genom att identifiera det som i texten tas för naturligt och vedertaget – de outtalade sanningar textens argument vilar på, de kunskaper den förutsätter att läsaren har, de identiteter som tas för givna – och, genom att placera dessa antaganden i en större social och politisk kontext, påvisa deras sociala konstruktion och kontingens.

Den affektiva dekonstruktionen handlar, på samma sätt, om att ”avnaturalisera” känslan. Istället för att se känslor som uppkommer i en forskningssituation som naturliga, oundvikliga och personliga försöker man förstå varför just den här känslan uppkommer här och nu. Vad i min omgivning möjliggör den här känslan och formar hur den upplevs? Man skulle kunna uttrycka det som att man både utforskar – eller dekonstruerar – de känslor som uppkommer i en forskningssituation och den omgivning i vilken dessa känslor uppstår.

Som metod är den affektiva dekonstruktionen ofta lite rörig och svår att på förhand planera. Man vet ju inte vilka känslor som kommer att uppstå eller om det ens kommer att uppstå några känslor som är intressanta att analysera. Metoden kan därför användas som ett komplement till en annan metod, till exempel innehållsanalys, diskursanalys eller etnografi, för att analysera de oförutsedda känslor som uppstår under forskningen. Men den kan också användas som utgångspunkt för att analysera en på förhand identifierad känsla eller känsloupplevelse, vilket exemplen ovan illustrerar.

I min forskning om Breivik var det långt ifrån självklart att känslorna skulle analyseras i avhandlingen. Min metod var från början diskursanalytisk med inslag av dekonstruktion, men jag var främst intresserad av hur Breivik beskrevs och av hur hans handlingar förklarades och begripliggjordes, inte av hur jag som forskare upplevde mötet med de texter jag analyserade. Först lite mer än halvvägs in i projektet insåg jag att mina känslor sade något som gick utöver mig själv och jag började föra anteckningar om hur jag kände när jag läste en viss text och om varför jag trodde mig känna just så. Dessa blev en sorts fältanteckningar över själva forskningsupplevelsen. Språkvetaren Elizabeth Adams St. Pierre (1997) kallar den här typen av empiriskt material för känslodata. Känslor är förstås svåra att mäta och föra in i diagram och tabeller. Likaså är det omöjligt att ”bevisa” att jag som forskare haft en viss känsla. Men som feministiska forskare länge hävdade, betyder inte detta att känslor och andra personliga erfarenheter bör avfärdas som ovetenskapliga. Tvärtom! Genus- och kulturvetaren Elspeth Probyn reflekterar över detta med anledning av presentationer

av forskning som helt ignorerar forskarens känslomässiga upplevelse av att intervjua personer om smärtsamma erfarenheter och minnen:

Jag sitter ofta och lyssnar till dessa oberörda redogörelser och tänker: ”Du satt där och lyssnade medan kvinnan berättade det här? Hur kändes det för henne att återberätta detta? Hur reagerade du? Hur sov du den natten?” [...] [V]ilken hybris att tro att kroppens reaktion på någon annans känslor och affekter faller strikt inom ramen för det personliga och därför saknar akademiskt/vetenskapligt intresse. (Probyn 2005: 135, min översättning)

Liksom Probyn menar litteraturvetaren Elisabeth Hjorth (2015) att ta hänsyn till och ansvar för de känslor som uppstår i en forskningsprocess är ett etiskt förhållningssätt. Det handlar om att, i linje med feministisk etik, synliggöra och utforska forskarens position, val och erfarenheter och vad dessa gör med både processen och resultaten, snarare än att låtsas som att forskaren är neutral, distanserad och opåverkbar. För feminister som Donna Haraway (1988) och Sandra Harding (1992) stärker det här forskningens objektivitet, snarare än försvagar den.

Det bästa sättet att samla in känslodata är att skriva om de känslor som uppstår under forskningsprocessen. Fältanteckningarna blir sedan en del av det (text)material som analyseras och kan antingen beskrivas eller citeras i analyskapitlet. Målet är att med hjälp av teori, tidigare forskning och beskrivningar av det politiska och historiska sammanhang som känslorna uppstår i blottlägga deras sociala och kulturella konstruktion. Därmed synliggörs också de normer som reglerar vad som är möjligt, eller omöjligt, att känna i en viss situation.

Det empiriska materialet i min avhandling bestod av populärvetenskapliga verk, tidskriftsartiklar samt nyhetsartiklar och krönikor i svensk dagspress. Och så de dagboksanteckningar och marginalanteckningar jag förde under tiden jag läste. Jag skrev främst ned mina känsloreaktioner direkt i marginalen i en text, vilket gjorde att när jag gick tillbaka och läste texten igen kunde jag också få syn på och minnas hur jag reagerat vid tidigare läsningar. Jag varvade hela tiden

läsningen av det empiriska materialet med teoretiska texter och när jag gick tillbaka och läste om en text hade jag med mig nya teoretiska perspektiv, begrepp och resonemang som gav mig distans till, och möjliggjorde reflektion över, min initiala känslomässiga reaktion. Det var alltså ingen rak linje från affektiv upplevelse – ångesten jag upplevde men inte kunde identifiera – till förståelse och beskrivning av en igenkännbar känsla. Snarare rörde det sig om en konstant pendling mellan empiri, teori och reflektion. Samtalet mellan empiri och teori är centralt för att förflytta känslan bort från det personliga och in i det sociala/politiska. Det gäller att inte hamna i en introvert reflektion utan att hela tiden försöka få syn på sin känsla utifrån, genom att placera den i ett teoretiskt resonemang och i en historisk, social och politisk kontext. Vilka teorier man här väljer beror på projektet som helhet: vad det empiriska materialet består av i övrigt, vad syftet är, vilka forskningsfrågor man söker besvara.

De teorier jag valde och den analys jag gjorde hjälpte mig få syn på känslornas sociala och politiska dimension. För att återknyta till ångesten över min identifikation med Breivik kunde jag med hjälp av teorier om normers makt och den historiska konstruktionen av "monstret" se hur de texter jag läste, genom sina beskrivningar av Breivik, skapade ett "monster" som jag, genom min identifikation, hamnade jämte. Helt plötsligt blev även jag monstros, men inte på grund av någon inneboende ondska utan på grund av sociala normer som ringade in och drog gränser mellan gott och ont, det normala och det avvikande, det hemmahörande och det utifrån kommande hotet. Texterna var så retoriskt och känslomässigt övertygande att jag, trots den teoretiska kunskap jag redan hade om normer, makt med mera inte kunde värja mig. Min analys och de slutsatser jag drog gällde alltså egentligen inte alls mig, utan de normer och den sociala kontext som framkallade och möjliggjorde mina känslor.

- För dagboks- och/eller marginalanteckningar under hela ditt arbete. Fokusera på att beskriva, så utförligt du kan, affektiva reaktioner (till exempel illamående, yrsel, skratt, gråt) och känslomässiga (till exempel skam, oro, glädje).
- Läs teoretisk litteratur. Samla på dig teoretiska perspektiv, begrepp och resonemang som är relevanta för din forskning.
- Använd teorierna för att distansera dig från och reflektera över dina känslor.
- Läs på om den historiska, sociala och politiska kontext som du och ditt material befinner sig i eller härrör ur.
- Lyft blicken. Utforska dina känslor inför denna omgivande kontext.
- Kom ihåg att den affektiva dekonstruktionen inte avser att analysera dig, utan att analysera känslans historiska, sociala och politiska dimension.

Sammanfattning

Jag har i det här kapitlet behandlat känslornas roll i forskningen. Min ambition har varit att dels lokalisera begreppet känsla i en feministisk teoretisk diskussion för att därmed möjliggöra en djupare förståelse av vad vi faktiskt menar när vi pratar om känslor, dels redogöra för hur vi rent metodologiskt kan införliva våra känslor i forskningsprocessen. Känsloforskningen används med fördel som ett komplement till andra metoder, men kan även stå på egna ben, som i Johannisson's analys av melankolin eller Cvetkovitch's autoetnografiska utforskande av sin egen depression. Oavsett vilket är det här en metod som centerar det kroppsliga och gör det personliga politiskt.

Referenser

- Adams St. Pierre, E. (1997). Methodology in the Fold and the Irruption of Transgressive Data. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 10(2): 175–189.
- Ahmed, S. (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Bordo, S. (1986). The Cartesian Masculinization of Thought. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 11(3): 439–456.
- Bränström Öhman, A. (2008). ”Show some emotion!” Om emotionella läckage i akademiska texter och rum. *Tidskrift för genusvetenskap*, 29(2): 6–31.
- Bränström Öhman, A., Jönsson, M. & Svensson, I. (red.) (2011). *Att känna sig fram: Känslor i humanistisk genusforskning*. Umeå: H:ström.
- Clough, P.T. (2008). The Affective Turn: Political Economy, Biomedicine and Bodies. *Theory, Culture & Society*, 25(1): 1–22.
- Collins, P.H. (1986). Learning From the Outsider Within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought. *Social Problems*, 33(6): 14–32.
- Cvetkovich, A. (2012). *Depression: A Public Feeling*. Durham & London: Duke University Press.
- Eriksson, M. (2016). *Berättelser om Breivik: Affektiva läsningar av våld och terrorism*. Göteborg & Stockholm: Makadam.
- Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3): 575–599.
- Haraway, D. (1992). *Primate Visions: Gender, Race, and Nature in the World of Modern Science*. London & New York: Verso.
- Harding, S. (1991). *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking From Women's Lives*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Harding, S. (1992). Rethinking Standpoint Epistemology: What is ”Strong Objectivity?”. *The Centennial Review*, 36(3): 437–470.
- Hemmings, C. (2005). Invoking Affect: Cultural Theory and the Ontological Turn. *Cultural Studies*, 19(5): 548–567.
- Hjorth, E. (2015). *Förtvylade läsningar: Litteratur som motstånd & läsning som etik*. Göteborg: Glänta.
- Johannisson, K. (2009). *Melankoliska rum: Om ångest, leda och sårbarhet i förfluten tid och nutid*. Stockholm: Bonniers.
- Mulinari, D. & Sandell, K. (1999). Exploring the Notion of Experience in Feminist Thought. *Acta Sociologica*, 42(4): 287–297.
- Probyn, E. (2005). *Blush: Faces of Shame*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Trinh T. Minh-ha (1987). Difference: ”A Special Third World Women Issue”. *Feminist Review*, 25(1): 5–22.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Woodward, K. (2009). *Statistical Panic: Cultural Politics and Poetics of Emotion*. Durham & London: Duke University Press.
- Åhäll, L. (2021). Feminism, våld och estetikens politik. I Edenborg, E., Tornhill, S. & Åse, C. (red.) (2021). *Feministiska perspektiv på global politik*. Lund: Studentlitteratur, s. 251–262.